

Manual d'usos lingüístics per a Graus universitaris amb docència en anglès

Cristina Escobar Urmeneta*

Recepció original: 19 d'abril de 2017

Acceptació: 08 de juny de 2017

Publicació: 27 de juliol de 2017

Introducció

El «Grau d'Educació Primària – Docència Universitària en Anglès» (GEP-DUA) de la Universitat Autònoma de Barcelona (UAB) és un grau impartit amb l'enfocament denominat *Integració de Continguts i Llengua a l'Educació Superior* (ICLES), atès que respon al doble repte (a) d'oferir als estudiants formació professionalitzadora de qualitat i (b) de crear condicions per a la millora de la competència comunicativa en anglès dels estudiants. La docència en anglès en la formació de mestres respon a la demanda social de docents multicompetents en l'ús de llengües, i se situa dins de les polítiques per a la internacionalització de la universitat catalana i europea.

El Manual d'Usos Lingüístics (MDUL) és un document fruit de les discussions endegades entre el equip docent del GEP-DUA i de les necessitats observades a l'aula entre 2012 i 2016, i aspira a orientar professorat i alumnat en la presa de decisions sobre la utilització de les llengües a l'aula ICLES del GEP-DUA.

L'aula ICLES és un entorn estrany, ja que posseeix la insòlita propietat que tant docents com aprenents pacten substituir, durant el període lectiu, la llengua en la qual es comuniquen habitualment per una altra que resulta molt més incòmoda per a tothom. La finalitat pedagògica de possibilitar l'aprenentatge d'una llengua estrangera (L2), és a dir, d'una llengua addicional no present a l'entorn social dels aprenents, i el contracte didàctic explícit establert entre la institució i els estudiants que matriculen un grau amb «docència en anglès» justifiquen suficientment l'esforç conjunt i l'exercici de la responsabilitat d'estudiants i professorat per optimitzar les oportunitats d'ús d'aquesta llengua dins l'aula, sense —evidentment— proscriure o penalitzar l'ús de qualsevol altra llengua quan emergeixin necessitats específiques que així ho justifiquin.

Convé tenir en compte que ser exigents amb la qualitat de la producció lingüística dels estudiants obliga necessàriament que el professorat sigui encara més exigent amb les seves pròpies produccions i amb els materials escrits que posa a disposició dels alumnes. Portar els estudiants des d'un nivell B2 a un nivell de C1 de competència en

(*) Cristina Escobar Urmeneta és doctora en Ciències de l'Educació (UAB), especialitzada en Aprenentatge Integrat de Continguts i Llengua en l'educació bàsica i superior (AICLE/ICLES), i en models empoderadors de formació inicial i continuada del professorat de llengües segones i estrangeres. És investigadora principal del Grup de Recerca 'Llengua i Educació' (LED), i del projecte de recerca 2014-ARMIF-00009, que ha donat lloc als estudis del present monogràfic de *Temps d'Educació*. En l'actualitat coordina el Màster *Teacher Development for Content and Language Integrated Learning (CLIL)* i assessora les administracions educatives en diverses temàtiques relacionades amb la millora de la formació docent del professorat de i en llengües estrangeres. En el passat, ha treballat de mestra i de professora de secundària a l'ensenyament públic. Adreça electrònica: cristina.escobar@uab.cat

anglès exigeix un professorat amb un nivell de competència general mínima de C1, que assumeixi sense reticències la vella dita que «tot mestre és mestre de llengua».

També, dins dels principis de la *internacionalització a casa*, l'anglès no només és un objectiu d'aprenentatge sinó també un mitjà per a accedir a continguts internacionals o a perspectives internacionals sobre un mateix contingut. En aquest sentit, la utilització d'altres llengües per complementar i/o confrontar punts de vista no només és una forma de treball legítima en l'aula ICLES sinó que esdevé una pràctica necessària.

El Manual d'Usos Lingüístics és un document viu que s'haurà d'adaptar a les noves necessitats que emergeixen i a les noves formes d'entendre i encarar els fenòmens plurilingües que es vagin generant. El document s'organitza en tres parts en què es presenta una trentena de recomanacions sobre usos lingüístics relacionades amb (I) la selecció de material docent, (II) la interacció a l'aula, i (III) l'avaluació.

Cristina Escobar Urmeneta (Coordinadora)

Bellaterra, 7 de juny de 2016.

Part I. Sobre la selecció de material docent

1. A l'aula convé que el professorat ofereixi mostres variades d'ús de la L2 (pàgines web, vídeos, documents escrits, videoconferències, professorat visitant, etc.) i creï oportunitats perquè els estudiants facin servir fonts d'informació variades en llengua anglesa (pàgines web, vídeos, documents escrits, videoconferències, assistència a conferències, etc.).
2. L'adequació del contingut de les lectures prescrites i dels documents audiovisuals ha de ser prioritzat per sobre de la llengua en la qual el contingut es vehicula. Tanmateix, cal que les assignatures en què l'anglès és la llengua vehicular prenguin en consideració l'aspecte lingüístic en la selecció de les lectures.
 - D'una banda, les assignatures en anglès haurien de presentar als estudiants suficients lectures i altres documents escrits en L2 (articles, documents per l'anàlisi, casos per l'estudi, dossiers, etc.) perquè els aprenents puguin construir coneixements acadèmics i professionals també en llengua anglesa. Seguint aquest criteri, suggerim que, com a mínim, es facin en anglès un terç del conjunt de lectures obligatòries. Atesa la capacitat dels estudiants de llegir en anglès, sembla aconsellable que la majoria d'aquestes lectures siguin textos publicats originalment en anglès. Les lectures en anglès prescrites com a obligatòries en el GEP-DUA també han de figurar a la Guia docent de l'assignatura.
 - D'altra banda, convé que les assignatures en anglès mantinguin alhora lectures en L1 amb la doble finalitat de dotar els aprenents de recursos expressius avançats en L1 en temes professionals i de donar a conèixer la producció científica del país.
3. A Internet hi ha disponible una gran quantitat de classes enregistrades en vídeo i documentals de nivell universitari en anglès sobre una gran varietat de temes educatius, culturals i científics. La localització de vídeos acordes amb els continguts de les assignatures pot complementar les explicacions del docent, aprofundir-les, mostrar-ne exemples, o fins i tot alliberar-lo d'una part de l'explicació. En resum, el

GEP-DUA és un context especialment idoni per a l'enfocament denominat *flipped classroom*.

4. El professorat valorarà la conveniència de recomanar una lectura en L1 com a suport a la lectura del text meta en anglès. Aquesta pràctica pot ser molt productiva quan es prescriuen textos d'alta complexitat lingüística o conceptual (textos literaris o científics), sobretot en els primers cursos del GEP-DUA.
5. Hi ha documents que per la seva especificitat o tipologia s'han de vehicular en la llengua d'origen. Per exemple, el currículum vigent o un enregistrament en vídeo d'una classe o d'una sessió de tutoria escolar és presenten en català; una llei educativa estatal, en castellà, i un fragment de conferència de M. Tonucci, en italià (amb o sense subtítols). En tots els casos la discussió subsegüent es pot dur a terme en anglès.

Part II. Sobre la interacció en L2 a l'aula

II.1. Sobre la interacció docent-classe

6. La llengua habitual d'ús del professorat en les classes (tant les de gran grup com les de seminari) és l'anglès.
7. La llengua habitual d'ús dels estudiants en les preguntes dirigides al professorat, exposicions públiques, etc., és l'anglès.
8. El professorat incentivarà de forma amable i consistent l'ús de la L2 per part dels estudiants, sense proscriure l'ús esporàdic de cap altra llengua.
9. La L2 pot dificultar la comprensió de conceptes complexos. Llavors, convé utilitzar procediments facilitadors de la comprensió tant de les explicacions docents com dels vídeos que s'utilitzin, com ara qüestionaris o resums previs al visionat, o subtítols.
10. La L1 pot esdevenir un recurs docent plenament justificat a l'aula ICLES. Alguns exemples de bones pràctiques observades en el GEP-DUA en docents que fan servir la L1 de forma esporàdica són: convidar un estudiant a traDUAr una definició o a explicar un concepte abstracte, oferir un equivalent terminològic, abordar una qüestió amb implicacions emocionals, o fer una petita broma per relaxar l'ambient. L'ús continuat de l'autotraducció d'explicacions complexes per part del professorat com a forma preferent de resoldre problemes de comprensió no es considera una bona pràctica.
11. La llengua estrangera pot ser un factor que limiti la participació d'estudiants tímids o amb poca confiança en el seu anglès. La dificultat per expressar un concepte en L2 o la timidesa de l'estudiant mai haurien de ser la causa de manca de participació per part de l'alumnat en les converses d'aula. Sempre és millor que un estudiant participi verbalment en la conversa d'aula a que no participi sigui quina sigui la llengua que fa servir. En la docència en L2 és imprescindible preveure la introducció de formats d'interacció que fomentin la participació verbal de tot l'alumnat, i no només dels qui s'autoseleccionen.

12. Les tutories de pràctiques i de TFG són hores lectives i, per tant, tenen la mateixa consideració al respecte de l'ús de la L2 que la resta de classes de gran grup o de seminari.
13. En les tutories fora de l'horari lectiu, el docent i l'estudiant sovint negocien la llengua de la conversa valorant aspectes com la temàtica de la tutoria (més personal, o més acadèmica), la dificultat del concepte que s'aborda o altres factors igualment rellevants.

II.2. Sobre la interacció entre iguals (treball en petit grup)

14. En el treball en tàndem i en petit grup, especialment quan s'aborden qüestions complexes, la tendència general és que els estudiants canviïn de llengües segons la fase de la tasca en què es troben. Per exemple, és habitual que quan es discuteix un tema a partir de la lectura d'un text en una llengua estrangera, els estudiants utilitzin la L2 per llegir, però que parlïn entre ells en L1 per aclarir conceptes i terminologia. També és habitual discutir respostes transitant entre la L1 i la L2 i fer servir formes híbrides (començar una frase en L1 i acabar-la en L2, per exemple); relaxar l'ambient fer bromes en L1 i, finalment, redactar la resposta consensuada en L2.
15. El docent pot fer servir diferents procediments per incentivar l'autoregulació del grup en l'ús de la L2, però la seva funció no és la d'imposar una llengua o prohibir-ne una altra. L'emergència d'oportunitats d'aprenentatge de la llengua meta queda assegurada si el docent crea les condicions següents a l'aula:
 - a) Les instruccions orals i escrites s'ofereixen en L2.
 - b) El material sobre el qual es treballa (p. ex., article, taula de buidat, qüestionari, vídeo, etc.) està disponible majoritàriament en L2.
 - c) El treball en grup es concreta en un producte tangible redactat en L2 (resum de les idees principals, classificació d'idees per categories, mapa conceptual, llistat de paraules clau, llistat de preguntes o de crítiques a l'autor, etc.), que és lliurat al final de la sessió o bé a través del Campus Virtual.
 - d) Associat a aquest producte escrit en L2 hi ha prevista una actuació oral també en L2. Per exemple, l'informe del treball dut a terme, la presentació oral de les conclusions del grup, la participació en un debat defensant una posició determinada, etc.

II.3. Sobre l'output o producció

16. La ruta de progrés en competència lingüística general dels estudiants GEP-DUA parteix d'un B2 recomanat en l'accés al Grau i avaluat a final de primer curs, a un C1 avaluat en el segon semestre de tercer curs.
17. Per tal de possibilitar aquest progrés lingüístic cal introDUAr ajustaments en la docència i en l'avaluació. Ressenyem algunes estratègies bàsiques que fins al moment s'han experimentat amb èxit al GEP-DUA:

- Presentació formal d'eines per a la millora i l'autoedició de les pròpies produccions.
 - Guies detallades de suport per a la preparació dels textos en L2 orals i escrits sol·licitats en L2 durant tot el Grau, incloent un guiatge per a la redacció del TFG.
 - Rúbriques i llistes d'auto-comprovació integrades d'auto- i coavaluació.
 - Glossaris plurilingües.
 - Feedback instantani o retardat sobre la llengua i el discurs, a més del feedback sobre el contingut.
18. Les guies detallades de suport a la producció oral i escrita han d'explicitar els objectius de la tasca, tant aquells referits al contingut acadèmic com els referits als trets comunicatiu-discursius que el tipus de demanda requereix. Així, a la guia cal explicitar el gènere discursiu o la tipologia textual del text sol·licitat (p. ex., l'argumentació amb pros i contres d'una opció pedagògica determinada); l'organització del text en seccions i subseccions (p. ex., la presentació de l'opció pedagògica i de les seves característiques, pros, contres i conclusió). També es poden incloure altres requeriments lingüístics i discursius, com ara el tipus de destinatari del text o el grau de correcció lingüística exigida; o formals, de format, tipogràfics o d'una altra mena (p. ex., presentació d'evidències, utilització de formes impersonals, citació APA, doble espaiat), i l'extensió recomanada del text. Les guies de suport a la producció també han d'explicitar els criteris d'avaluació (v. punt 28).
19. Convé dedicar uns minuts a l'inici de cada assignatura a presentar eines de millora de la producció i a partir d'aquest moment esdevenir progressivament més exigent en el lliurament dels treballs. Exemples d'eines ben conegudes:
- Pronunciació: altaveu del traductor de Google o de diccionaris en línia.
 - Ortografia i morfosintaxi: correctors automàtics.
 - Lèxic en context i col·locacions: Linguee, ozdic.com, springerexemplar.com.
 - Morfosintaxi, fraseologia, lèxic: googlefight.com.
20. Convé incentivar la confecció per part dels estudiants de glossaris plurilingües de terminologia acadèmica i professional en L2 i L1, sense excloure altres llengües. Els glossaris no només tenen la finalitat de donar suport a la comprensió de conceptes, sinó que sobretot serveixen per a garantir l'aprenentatge de la terminologia en L1.

II.4. Sobre el feedback del docent de continguts sobre la llengua i el discurs

21. Per progressar lingüísticament, els aprenents de L2 no precisen només de bons models de llengua (articles, vídeos, professorat amb bon anglès) i d'oportunitats de fer servir l'anglès activament; també resulta essencial oferir-los feedback explícit sobre aspectes formals de la llengua i del discurs.
22. Per poder millorar la correcció i precisió dels seus enunciats (per exemple, sobre qüestions ortogràfiques, morfosintaxi, lèxic o pronunciació) és precís que el professorat assenyali de forma selectiva les possibles errades dels estudiants. Que s'assenyalin alguns tipus d'errades «locals» no implica necessàriament que la

puntuació de l'exercici o treball quedi afectada negativament (v. secció II.3), sempre que l'enunciat sigui comprensible en el seu conjunt i correcte des del punt de vista del contingut. Els criteris sobre com han d'afectar els errors a l'avaluació han de tenir en compte:

- El context, formal o informal.
- La disponibilitat de temps i material de consulta per preparar la presentació o escriure el text.
- El tipus d'error.
- El curs, amb una tolerància més gran a 1r i amb grau d'exigència progressiu a 2n i 3r.

23. Feedback correctiu durant la conversa: davant una contribució d'estudiants correcta en el contingut, però incorrecta en la forma el docent pot decidir obviar el problema completament, o obviar-lo en el moment i recollir-lo juntament amb d'altres al final de la classe. O pot anar combinant vàries opcions de feedback de més directes o de més subtils. Exemple:

Estu: Dewey ***writed** 'The School and Society'.

Prof: Thank you, Marga. That's right, Dewey **wrote** 'The School and Society'. And he also **wrote** 'Democracy and Education'.

24. Les formes subtils de feedback són més respectuoses amb la imatge de l'estudiant, però si són molt subtils (sense marques prosòdiques, per exemple) de vegades passen desapercebudes. Si diversos estudiants estan fent la mateixa errada terminològica, de pronúncia, de lèxic o de morfosintaxi convé fer un tractament explícit del problema, per exemple un breu recordatori o explicació.

25. A continuació es donen alguns exemples d'errades sovint identificades en l'anglès dels estudiants sobre les que convé donar feedback, per exemple marcant-les en el text, presentant-les totes juntes al final d'una sessió de presentacions orals per part dels estudiants, en una tutoria individual, etc.¹

— Pronúncia i accentuació

- *scaffolding* pronunciat *+**eskaffó**lding+ /,dʒu:.i/
- *diversity* pronunciat *+**dib**ersity+ /daɪ'vɜ:.sə.ti/
- *entrepreneur* pronunciat *+ent**tré**pener+ /,ɒn.trə.prə'nɜ:r/
- *performance* pronunciat *+p**é**rformance+ /pə'fɔ:.məns/
- *Dewey* pronunciat *+**dewéi**+ /,dʒu:.i/

(1) Simbologia: L'asterisc (*) significa enunciat formalment incorrecte. Les creus [+mot+] emmarquen una transcripció fonològica simplificada. L'accent ortogràfic marca la síl·laba pronunciada pels estudiants com a tònica. La tipografia combinada de subratllat i negreta destaca l'error o errors. Les barres obliqües [/mot/] emmarquen la pronúncia britànica correcta, amb simbologia del Cambridge Dictionary [<http://dictionary.cambridge.org/dictionary/>]. Entre parèntesi [(mot)] apareix la forma o terme correcte.

- Ortografia
 - *I play **esport**. (sport)
 - *It is **difficult** to identify... (difficult)
 - *This is **possitive**. (positive)
- Morfosintaxi
 - *This study **say** that learners... (reports)
 - *Do you know where **is** the Dali Museum? (where the Dali Museum is?)
 - *Nobody **didn't** do it. (did it)
- Lèxic
 - *I **explained** a story. (told)
 - *I **practice** sport. (play)
 - *Professor Martí gives very good **conferences**. (lectures)

Part III. Sobre les tasques i criteris d'avaluació

26. Els productes finals (exàmens, treballs, exposicions, memòries de pràctiques, etc.) de les assignatures ICLES es vehicularan en L2.
27. Els criteris d'avaluació d'aquests treballs han d'incloure que el producte lliurat (redactat, presentació oral) sigui entenedor i adequat a les normes discursives de la disciplina.
28. Les guies de suport a la producció oral i escrita (v. punt 18) han d'explicitar els criteris d'avaluació referits a tots els objectius de la tasca. Per tant, inclouran criteris referits tant al contingut com al discurs així com a altres aspectes formals especificats en la demanda.
29. A mesura que els estudiants avancen de curs, caldrà que el professorat esdevingui progressivament més exigent amb la correcció i adequació lingüística i discursiva de les produccions dels estudiants.
30. L'autovaloració i coavaluació de la qualitat lingüística i discursiva de les pròpies produccions mitjançant rúbriques o llistats de comprovació és una bona estratègia de presa de consciència sobre la llengua, el discurs i l'aprenentatge integrat de contingut i llengua.
31. En els treballs fets a casa s'espera que els estudiants revisin a fons els seus textos i facin servir tota mena de recursos per editar-los abans de lliurar-los. Per tant, s'espera una ortografia lliure d'errades i un redactat bàsicament correcte des de tots els punts de vista.
32. En els exàmens o altres activitats d'avaluació presencials en què l'estudiant no disposi de temps il·limitat per a la revisió (o de corrector ortogràfic i/o material de consulta) el docent valorarà aquest conjunt de circumstàncies a l'hora de puntuar el

text i farà explícits els criteris aplicables en cada cas. Per exemple, es podria establir que les errades esporàdiques «locals» de morfosintaxi i ortografia que no afectin ni el contingut ni la comprensibilitat del text no comptin negativament per a la qualificació. També es pot establir que l'ús esporàdic de terminologia en L1 sigui acceptable en estadis inicials del Grau.

Agraïments

Aquest manual ha estat elaborat amb el suport del projecte de recerca «Guideway: Recerca sobre el Grau d'Educació Primària en anglès. Guiatge per a l'aprenentatge integrat de continguts acadèmics i desenvolupament de la competència discursiva» (2014 ARMIF 00009), finançat per l'AGAUR - Generalitat de Catalunya.

Les persones que han contribuït a la redacció, valoració i/o la revisió del Manual entre 2012 i 2016, a banda de la coordinadora, són:

- Álvarez, I.
- Andrià, M.
- Arnau, L.
- Borràs-Comes, J.
- Coral, J.
- Cros, A.
- Evnitskaya, N.
- Flecha, A.
- Martínez-Ciprés, H.
- Moore, E.
- Olmos, P.
- Pallarés, O.
- Saura, S.
- Sierra, S.
- Torras-Vila, B.
- Valdés, L.